

Николай Стариков

ВОЙСКИТЕ НА НКВД В СТАЛИНГРАДСКАТА БИТКА

Издателство
ПАРИТЕТ

РУСКИ КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Николай Стариков

ВОЙСКИТЕ НА НКВД В СТАЛИНГРАДСКАТА БИТКА;
256 стр.

Превод: Горанка Цветкова

Сталинградската битка отбелязва коренен поврат както във Великата отечествена, така и във Втората световна война. От настъпваща от Брест до Волга Червената армия се превръща в настъпваща до Берлин, до победата. В сражението участват граничните и други войски на НКВД. Доскоро техните архивни фондове бяха затворени и събитията тънеха в забрава. Николай Стариков разказва за приноса на тези формирования за Победата, за реалните действия на заградителните отряди, създадени като част от войските на НКВД със Заповед № 227 на народния комисар на отбраната на СССР от 28 юли 1942 година.

В Приложението са публикувани автентични документи от отворените наскоро архиви.

За поръчки на книги от сайта
www.paritybg.com – 20% отстъпка!

Предпечатна подготовка Паритет ООД

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-436-4

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ I.

Чекистите в боевете за Сталинград.....	5
<i>Малко история.....</i>	5
<i>„На отбранителния рубеж!“</i>	8
<i>Бойно кръщение.....</i>	11
<i>Борба за мост.....</i>	15
<i>Хитлеристите се втурват към Волга.....</i>	18
<i>Срещу всяка вражеска атака – наша контраатака.....</i>	22
<i>Вторият отбранителен рубеж.....</i>	26
<i>Подвигът на комсорга Дмитрий Яковлев и редник Алексей Ващенко.....</i>	28
<i>Боеве в полуобкръжение от врага.....</i>	33
<i>Неуспешно контранастъпление.....</i>	41
<i>Битката за Мамаев Курган.....</i>	46
<i>Под заплаха от превземане.....</i>	50
<i>Опитите на германците да стъпят на левия бряг.....</i>	53
<i>Сражения за всяка сграда.....</i>	56
<i>Героичната гибел на 272-ри полк.....</i>	61
<i>Обкръжени и притиснати към брега, те продължавали да се сражават.....</i>	66

Част II.

В защита на армейските тилове.....	77
------------------------------------	----

Част III.

Желязното препятствие пред диверсантите.....	97
<i>Охраната на особено важните обекти.....</i>	97

Част IV.

Заградителните отряди. Време е да се научи истината.....	117
<i>Опит за изследване.....</i>	117

Заклучение.....	142
-----------------	-----

Приложение.....	145
<i>Документи на Специалния отдел на НКВД на Сталинградския фронт.....</i>	145

КНИГИ ЗА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

1. **Михаил Жданов/СЪВЕТСКИТЕ РАЗУЗНАВАЧИ В НАЦИСТКА ГЕРМАНИЯ**
2. **Павел Судоплатов/ТАЙНАТА ВОЙНА НА НКВД 1941-1953 г.**
3. **Павел Судоплатов/ХРОНИКА НА ТАЙНАТА ВОЙНА И ДИПЛОМАЦИЯ 1938-1941 г.**
4. **Александър Орлов/ТАЙНАТА ИСТОРИЯ НА СТАЛИНСКОТО ВРЕМЕ, спомени**
5. **Михаил Жданов/РЕПРЕСИИТЕ НА СТАЛИН 1945-1953 г.**
6. **Александър Колпакиди/ТАЙНИТЕ НА СТАЛИНСКИТЕ РЕПРЕСИИ**
7. **Юрий Коган/ЛИЧНИЯТ ЖИВОТ НА СТАЛИН. Митове, легенди и анекдоти**
8. **Михаил Жданов/900 ДНИ БЛОКАДА, Ленинград 1941-1944 г.**
9. **Михаил Жданов/ПЪЛКОВОДЦИТЕ ВЪВ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА**
10. **Ал. Василевски; Ив. Конев; К. Рокосовски/МАРШАЛЪТ НА ПОБЕДАТА ГЕОРГИ ЖУКОВ**
11. **Михаил Жданов/ЕЛИТЪТ НА ТРЕТИЯ РАЙХ**
12. **Михаил Жданов/БИТКАТА ЗА СТАЛИНГРАД**
13. **Александър Колпакиди/ДЕЛОТО ХАНСЕН. КЪРТИЦИ В САЩ**
14. **Александър Колпакиди/ЗАГОВОРЪТ НА ТУХАЧЕВСКИ. ЗАЩО СТАЛИН ЕКЗЕКУТИРА ЧЕРВЕНИТЕ КОМАНДИРИ**
15. **Михаил Жданов/БИТКАТА ПРИ КУРСК**
16. **Леонид Млечин/ТАЙНИ И ЗАГАДКИ НА СТУДЕНАТА ВОЙНА**
17. **Леонид Млечин/СТАЛИН, СЪДБАТА НА РУСИЯ**
18. **Михаил Жданов/БИТКАТА ЗА СТАЛИНГРАД**
19. **Игор Соломин/РУСКИТЕ РАЗУЗНАВАЧИ. НОВИ ИМЕНА И ФАКТИ**
20. **БИТКАТА ЗА БЕРЛИН/Спомени на генералите Жуков, Конев, Чуйков, Рокосовски, Лелюшенко**

ЧАСТ I. ЧЕКИСТИТЕ В БОЕВЕТЕ ЗА СТАЛИНГРАД

Малко история

Участието във военните действия на небойните сили не е норма или общоприет закон на военното време. Въпреки това опълченските формирования, партизанските отряди и отрядите за самозащита и самоотбрана нерядко са били много важна съставка на действащата армия.

В годините на Великата отечествена война въоръжените формирования на партизаните и опълченците, изстребителните батальони, работническите отряди, диверсионните групи и другите специални подразделения според силите и възможностите си приближават деня на победата.

От състава на небойните сили особена роля в периода на отбраната на Сталинград изиграват войските на НКВД¹,

¹ Народен комисариат на вътрешните работи (на руски: Народный комиссариат внутренних дел) – централен правоприлагащ орган на СССР за борба с престъпността и поддържането на обществения ред, който пряко изпълнява върховенството на властта на Всесъюзната комунистическа партия. Той е тясно свързан със съветската тайна полиция, която в определени моменти е част от агенцията и е известна с политическата репресия, която упражнява по време на ерата на Йосиф Сталин. – Бел. прев.

обикновено предназначени само за охрана на важни обекти, поддържане на общественения ред и на държавната безопасност на нашите територии, както и за конвоиране на осъдени или съпровождане на ценни товари.

За водене на войскови бой в началото на войната такива подразделения на НКВД нямали нито съотговорното въоръжение, нито подготовка; личният им състав често се сменял поради смъртта на най-подготвените бойци и командири в състава на действащата армия и се попълвал от възрастни новобранци с различни по вид ограничения от здравословен характер. Загиналите по време на бойни действия бойци и командири от въоръжените формирования и специалните войски на НКВД отначало дори не се броели в загубите на армията.

В общата маса на действащите части и съединения на Сталинградския, Югоизточния, Югозападния и Донския фронт войските на НКВД по приблизителни изчисления съставлявали около два процента от личния състав, но в Сталинградската битка те играели важна роля, а в редица случаи – решаваща. Задълбочени изследвания по тази проблематика практически няма. Има множество отделни статии, спомени на участници в сраженията и доста повърхностни публицистични материали с малък обем.

С началото на Великата отечествена война, далече от прифронтовата полоса, войските на НКВД продължавали да изпълняват служебните си задължения в предишния режим. В местностите, граничещи с линията на фронта обаче, техните задачи придобивали друг характер. В задълженията на частите и подразделенията влизали охрана на реда и държавната безопасност, разкриване и ликвидиране на диверсионно-разузнавателните и остатъчните групи на противника и на бандитски форми-

рования, възстановяване на местните органи на властта в освободените от врага територии.

Войските на НКВД се подразделяли по видове оперативно предназначение. Едни водели борба с бандите и диверсионните групи, други охранявали тиловете на действащите армии, железопътните съоръжения и особено важните промишлени предприятия. Изпълнявали и конвойни функции. Подразделения на НКВД осигурявали реда и безопасността на поверените им територии, носели караулна служба на важни обекти с военно и селскостопанско значение и в населените пунктове, освободени от окупаторите.

Старши оперативен командир в прифронтовата полоса бил началникът на войските на НКВД по охраната на тила на действащата армия. В оперативно отношение на негово подчинение освен войските на НКВД били местните органи на НКВД и милицията, военизираната охрана на промишлените предприятия и други въоръжени формирования.

На различните етапи на Сталинградската битка в прифронтовата полоса и в зоната на действащите фронтове служебно бойните задачи на войските на НКВД изпълнявала 10-а стрелкова дивизия, в чийто състав влизали 269-и, 270-и, 271-ви, 272-ри, 281-ви и 282-ри стрелкови полк, както и 21-ва отделна стрелкова бригада на вътрешни войски. В състава на дивизията били и 178-и полк по охраната на особено важни промишлени предприятия, 91-ви полк, част от силите на 90-и, 113-и и 125-и полк, отделен батальон на 56-и полк, 73-ти отделен брониран влак на войските на НКВД по охраната на железопътни съоръжения, 249-и, 227-и и 228-и конвоен полк; 2-ри, 79-и, 91-ви, 92-ри и 98-и пограничен полк.

„На отбранителния рубеж!“

Нашият основен разказ е за фронтовата съдба на 10-а стрелкова дивизия на НКВД. Преди началото на военните действия нейната пълна численост била 8479 човека. От всички тези бойци и командири само 528 души имали боен опит. Основната маса от личния състав били кадрови военни от граничните и другите войски на НКВД. Командири на съединението били полковник А. Сараев и комисар П. Кузнецов.

Пръв от доброволческите формирования бойно кръщение получил изстребителният батальон от Чернишковски район на Сталинградска област под командването на началника на районното отделение на НКВД М. Плужников и комисар А. Дмитриев.

Когато дошли първите сведения за появата на противник близо до един от районните центрове, подразделението, състоящо се от сътрудници на органите на НКВД и милицията, отишло по тревога в покрайнините на населенния пункт с цел да разузнае силите на врага и да задържи напредването на неговата мотопехота.

Уви, силите се оказали твърде неравни. Изстребителният батальон загинал. Той не бил готов за изпълнението на подобна задача. И все пак в битка с противника успял да възпре придвижването му за известно време.

Изстребителните батальони на Сталинград и работническите отряди вземали участие в бойните действия, когато врагът стигал до покрайнините на града или до тяхното предприятие.

Съгласно решение на НКО на СССР участието на войските на НКВД в състава на бойните сили на Ста-

линградския фронт започнало с бойно разпореждане на командващия 62-ра армия № 009 от 27 юли 1942 година. С този документ 10-а стрелкова дивизия на вътрешните войски оперативно се подчинявала на армейското командване. Със същото разпореждане командирът на дивизията полковник Сараев получил указание да организира отбраната по източния бряг на река Дон, на участъка Алаев – Песковатка, със силите на два полка. Пред дивизията се поставяла задачата да не допусне форсиране на водния рубеж от противника и преминаването му на левия бряг на реката.

Както свидетелстват събитията обаче, заповедта на командването на армията се оказала закъсняла. Когато предните подразделения на 10-а дивизия стигнали до мястото на назначението, германците вече прекосявали Дон на няколко участъка. Дивизията спешно била отзована, за да се подготвят незабавно отбранителен рубеж в покрайнините на Сталинград и опорни пунктове в самия град.

На 19 август командващият 6-а полева германска армия подписал заповед за настъпление към Сталинград. Същия ден хитлеристите пристъпили към нейната реализация. Ударните групировки на шеста хитлеристка армия от запад и четвърта танкова армия от югоизток поели към предградията на Сталинград.

Само ден по-късно – на 20 август, с поддръжка от авиацията, господстваща безнаказано в небето, противникът форсирал река Дон в района на населените пунктове Вертячий и Песковатка и превзел обширен плацдарм на източния бряг. Опитите на нашите войски да възстановят с контраатаки загубеното положение и да отблъснат противника нямали успех. Врагът не само отстоял плац-

дарма, но и увеличил силите си на него. На източния бряг се прехвърляли нови и нови армейски подразделения на Вермахта.

На 21 август командването на Югоизточния фронт издало заповед за привеждане в бойна готовност на всички войски на НКВД, намиращи се в района на Сталинград. А още на следващия ден командирът на 10-а дивизия получил заповед да поеме отбраната в покрайнините на града.

Във връзка с това полковете на дивизията незабавно прекъснали службата си на войсково заграждение и в спешен порядък започнали да заемат определените им рубежи по градски отбранителен пръстен „Г“.

269-и стрелкови полк се окопавал на подстъпите към селището Городище. 272-ри стрелкови полк в състав два батальона и артилерийска батарея с приданите му роти автоматчици, минометчици и свързочно отделение получил задача да създаде отбранителен район на рубежа Опитна станция – коти 146.1, 53.8 и 147.5.

А 271-ви полк заел позиции за отбрана на участъка между селцата Верхняя Ельшанка и Купоросный. В района на Опитна станция бил оставен в резерв 282-ри полк. От левия бряг на Волга дивизията трябвало да поддържат с огън 80-и полк гвардейски миномети, 284-ти гаубичен артилерийски, 416-и изстребително-противотанков, както и 85-и артилерийски полк на Резерва на Главното командване. Освен това по своя инициатива ръководството на съединението формирало и дивизионна батарея от дванадесет оръдийни отделения с тежки 160-милиметрови минохвъргачки.

Бойно кръщение

Две денонощия на фронта се запазило относително затишие. А в четири и половина сутринта на 23 август противникът започнал интензивна артилерийска подготовка по предния край на нашите войски, заели отбраната на рубежа при Вертячий и Песковатка. Същевременно на авиационни удари били подложени линиите на войсковото заграждение на 2-ри и 3-ти батальон на 79-и граничен полк, също оказал се в полосата на немското настъпление.

След масираната огнева подготовка предните части на 14-и танков корпус на хитлеристите преминали в настъпление. Противникът пробил отбраната на войските на 62-ра армия и по веригата на височините между Дон и Волга се устремил на изток.

Веднага след отлитането на бомбардировачите граничарите на 2-ри и 3-ти батальон заели разтегнатите на широк фронт окопи, подготвени за евентуално противниково нападение. Макар че имали на въоръжение само стрелково оръжие и стъклени бутилки с горивна смес, чекистите се приготвили за бой. Лавината от германски танкове с мотопехота обаче разкъсала лесно рубежа на войсковото заграждение. И подразделенията, оказали се в полуупръстена на враговете, започнали да отстъпват: 2-ри батальон – към Сталинград, 3-ти – към Дубовка.

11-а и 13-а гранични застави, намиращи се на три километра от село Ерзовка, били атакувани от леки немски танкове с десант. Граничарите посрещнали врага с дружен оръжейно-картечен огън. Успели да ликвидират десанта, засипвайки танковете с гранати и бутилки с го-

ривна смес. Германците отстъпили със загуби в жива сила и техника.

Самият батальон обаче се оказал в обкръжение, което останало непробиваемо през следващите два дни. Когато ситуацията се променила и подразделението се приближило към своите, бойците били прехвърлени на левия бряг на Волга за носене на служба на войсково заграждение.

Началник на военния гарнизон в Сталинград тогава бил командирът на 10-а дивизия от вътрешните войски на НКВД. В тринадесет часа на 23 август той получил съобщение за стремително придвижване на противника към Волга, северно от града. А фашистите в това време вече били в района на гара Котлубан.

В този момент десета дивизия на НКВД, която била основната боеспособна сила в Сталинград, тепърва се разгръщала за защита на западните и югозападните подстъпи към града. А противникът вече наближавал северните му покрайнини.

Дивизията започнала да заема отбранителни позиции съгласно устно разпореждане на командващия Сталинградския фронт, което после било дублирано като заповед № 00378 от 24 август 1942 година. В него на дивизията се възлагала отбраната на рубежа по линията на селищата Орловка – Городище – Опытная станция – Верхняя Ельшанка – Купоросный. Общата дължина на фронта била двадесет и пет километра.

Северните покрайнини на града по линията „Рынок – Орловка“ трябвало да се защитават от 99-а танкова бригада, състояща се от 21-ви и 23-ти отделни учебни танкови батальони. Всеки от тях наброявал по двадесет и пет бойни машини. Бронетехниката се допълвала от сбо-

рен отряд морска пехота от волжката военна флотилия и изстребителни батальони. За отбраната на северните покрайнини се предвиждали малки сили, тъй като от това направление командването не очаквало настъпление на големи противникови сили.

Малко по-рано – в три часа следобед на 23 август, началникът на военния гарнизон извикал командира на 249-и полк от войските на НКВД. И заповядал на редица подразделения на полка да се придвижат в посока село Орловка, за да заемат отбранителни позиции на коти 99.6 и 135.4, както и на западните скатове на кота 128.0. Главната задача била да се спре придвижването на противника в посока към Селскостопанска гара.

Същия ден сталинградският Градски комитет на отбраната взел решение да се подсили северният участък на отбраната на града и пратил на рубежа на река Мокрая Мечетка изстребителни батальони, отряди от народното опълчение и работници от близките заводи.

Близо до северните покрайнини на Сталинград германските предни отряди на 14-и танков корпус неочаквано се разделили на две групи. Едната тръгнала към Волга, другата – по брега на река Мокрая Мечетка. Минавайки Орловка, хитлеристите се насочили направо към танкодрума на Сталинградския тракторен завод (СТЗ). Но тук ги посрещнали с мощен огън танковете на 21-ви учебен батальон, чиито екипажи под командването на капитан Д. Г. Григориев преди това отработвали планови учебни стрелби. И сега вместо по учебни мишени младите танкисти открили огън по истински бойни цели. След кратък дуел танковете на противника се оттеглили към височините северно от градските покрайнини.

Ръководителят на стрелбите отвел своите танкове на десния бряг на река Мокрая Мечетка, след което се върнал в тракторния завод и докладвал на командира на бригадата за боя с германската бронетехника.

За отбрана на десния бряг с разпореждане на коменданта на Сталинград били пратени още изстребителен батальон на НКВД от Тракторозаводски район и работнически отряд на СТЗ. В седемнадесет часа подразделенията вече подготвяли там нов отбранителен рубеж.

Същевременно в града се създавали други войскове части. Една от тях – сформираният от подразделения на 249-и конвоен полк сборен батальон под командването на капитан Кореновски, с форсиран марш се придвижил до пункта на съсредоточаване на територията на совхоз „Баррикадный“.

Още същата нощ, на 23 срещу 24 август, бойците от този батальон заели отбранителна позиция в района на Орловка и кота 128.0. В това време намиращите се в съседство коти 135.4 и 144.2 вече били заети от противника.

Отбраната в района на река Мокрая Мечетка била подсилена и от изстребителни батальони, отряди на народното опълчение от заводите „Красный Октябрь“ и „Баррикады“ и сто бойци от ремонтно-възстановителен батальон. В качеството на основна бойна единица там бил пратен 282-ри стрелкови полк на 10-а дивизия на НКВД под командването на майор М. Грущенко.

Не след дълго станало ясно, че основната маса танкове и мотопехота на немците се придвижва към населените пунктове Латошинка и Рынок. Западно от Акатовка предните части на хитлеристите били посрещнати с огъня на подразделения 1077-о и 1078-о на зенитните артилерийски полкове на Сталинградския корпус на ПВО.

През нощта срещу 25 август нашите артилеристи успели да извадят от строя четиридесет и три вражески танка и да свалят пет самолета на противника. На това направление врагът за първи път се препънал. Защитниците забавили темпа на неговото придвижване към Волга. Предните части на германците все пак пробили към реката от страната на Акатовка, но... едва сутринта на 24 август.

Борба за мост

След сериозното бойно стълкновение с курсантските батальони на нашите танкисти хитлеристите били принудени да преустановят придвижването си за известно време. За изясняване на обстановката противникът пратил разузнавачи. Едва след това предните му подразделения продължили да се движат по протежение на река Мокрая Мечетка с десант на танкове. Малко по-късно още една разузнавателна група на противника се опитала да се прехвърли на другия бряг на реката по мост в района на Дубовка. Тя обаче била спряна с плътния огън на 21-ви и 28-и учебен танков батальон и изстребителния батальон на НКВД на Тракторозаводски район.

Междувременно нашите предни подразделения успели да заемат подготвените по-рано позиции. Този ден – 23 август, германците не предприели повече опити да пробият към северните покрайнини на Сталинград. Същата вечер на помощ на танкистите и служителите на милицията започнали да пристигат групи бойци от работническия отряд на тракторния завод.